

Posudek na text disertační práce

Tomáš Kavka: *Za účelem podpory umění... Umělecké spolky střední Evropy v kontextu společenské modernizace 19. století*

Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Štaif, CSc., Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK

Předložená disertace je výstupem projektu, jehož podoba, cíle a metody snesou vysoká měřítka předních evropských univerzitních pracovišť. Náhled na fenomén společenské modernizace prostřednictvím uměleckých spolků patří již řadu let ke standardním badatelským tématům a měl jsem v poslední době možnost oponovat či podporovat radou podobné práce mladých badatelů z univerzit ve Vídni, Kaunasu nebo Frankfurtu nad Odrou, přičemž konstatuji, že předložená práce za zmíněnými badatelskými projekty nijak nezaostává, spíše je předčí v oblasti práce s prameny a solidní schopností autora zvládnout komplikovanou komparaci práce uměleckých spolků ve třech různých (městských) prostředích.

Výběr lokalit pro provedení analýzy považuji za promyšlený a koncepčně zdařilý, zvláště s ohledem na stav zpracování dějin lipské, pražské nebo brněnské občanské společnosti a měšťanstva, především s ohledem na podíl historiků umění ve výzkumu a navazující debatě. Autor se opřel o relevantní práce Thomase Schmitze, Margaret Menninger, Thomase Adama nebo Adiny Lieske pro Lipsko, z plejády českých a moravských badatelů jmenujme Jiřího Malíře, Zdeňka Hojdu, Roberta Janáse nebo Jitku Sedlářovou. Teoretický základ pro uchopení teorie modernizace poskytlo autorovi dílo H.-U. Wehlera, J. Kocky a Th. Nipperdeye, k otázce nacionalismu práce Hrochovy, Štaifovy a další. Autor projevil snahu kriticky se vyrovnat i s komplikovanými teoretickými pracemi P. Bourdieu nebo N. Eliase ve vztahu k analyzovanému tématu. Zde je na místě snad vyjádřit trochu lítosti nad tím, že se mladý nadějný badatel snad trochu ostýchal silněji vyjádřit vlastní názor a ke zmíněným autoritám nepřistoupil s větší mírou provokace a badatelské drzosti, hlavně ve vztahu ke kontroverzní modernizační teorii a k otázce různosti cest k mobilizaci občanské veřejnosti, ale oponent si tu je vědom, že jde o povzdech nad rámec disertačního projektu.

Jak jsem již zmínil, vysoko oceňuji autorovu práci s pramenem. Nejde tu jen o schopnost detektivního dohledání relevantních informací, ale vůbec o nadání „klást“ prameni přiměřené otázky, akceptovat jeho pověstné „právo veta“, ale současně získané informace složit do věrohodné interpretace sledovaných dějů. Pohyb v terénu na pomezí sociální a kulturní historie autor zvládá bez problémů, velký dojem na mne udělala snaha věrohodně téma uchopit cestou biografických analýz, které jsou – podle mých znalostí – provedeny přesvědčivě a dokládají zakotvení uměleckých sdružení ve spolkové krajině sledovaných měst a síti osobních, profesních, náboženských aj. vazeb místní měšťanské elity. Právě biografická analýza pak následně tvoří základ autorovy komparace tří sledovaných spolků a východisko k práci s pojmem národní elita resp. městská elita a k uchopení tématu finančního zázemí jednotlivých spolků a vůbec strategie jejich hospodaření. Pro debatu v rámci obhajoby navrhuji následující polemické (a snad provokativní) otázky, či přesněji tematické okruhy:

- a) Ze srovnání tři spolků vychází pražský spolek jako relativně nejvíce demokratický, snad trochu plebejský. Ale tato plebejská image měla jistě své meze, ani relativně otevřená pražská uměnilovná vlastenecká společnost se neubránila problémům s generační výměnou, úbytkem členstva i energie (zvl. s. 137an), přičemž evidentní projevy těchto obtíží vidí autor po roce 1890 a sleduje dichotomii zájmů mezi UB a Spolkem výtvarných umělců Mánes. Lze

mezi „starými“ kolem UB a „mladými“ kolem SVU Mánes vidět nějaký markantní rozdíl v habituálním profilu a generačních postojích, a to nejen ve sféře politické?

- b) V případě lipského spolku autor sice použil závažnou a pro české prostředí významnou práci A. Lieske, ale upozorňuji, že patrně ještě většího ohlasu v prostředí německé historické vědy dosáhla práce Wolfganga Schrödera: *Leipzig – die Wiege der deutschen Arbeiterbewegung* (2010), která konstruovala pro období 1848-1881 zajímavý obraz města, ve kterém se setkává, příležitostně střetá a příležitostně spolupracuje měšťanská a – řekněme dělnická složka obyvatelstva a které je v tomto ohledu velmi otevřeným, pluralitním prostorem pro komunikaci napříč politickým spektrem i sociálními vrstvami. Lze doložit tento Schröderův konstrukt nějakým způsobem i v činnosti lipských umění- a hudbymilovných spolků?
- c) Z pochopitelných důvodů mě z předloženého textu nejvíce zajímaly informace spojené s Brnem a místní měšťanskou komunitou. Ne vždy stoprocentně souhlasím s vykreslením mentální mapy některých klíčových aktérů M. Kunstvereinu, ale jsem si vědom toho, že jde o projev spíše osobních, generačních nebo světonázorových badatelských priorit, než prameny dostatečně podloženou výtku. Některé relevantní práce také vyšly teprve po finalizaci textu disertace, jiné jsou teprve v tisku. Upozorňuji kolegu Kavku jednak na nedávno vyšlý Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu (2012), jednak na výzkum dr. Willibalda Rosnera (St. Pölten), přičemž obě práce se týkají některých klíčových „hráčů“ M. Kunstvereinu, hlavně hrabat Belrupt-Tissac a baronů Regnerů von Bleyleben. V obou případech jde o partnery brněnské podnikatelské elity, ale současně osoby, které přece jen s brněnskou velkopodnikatelskou klikou kolem G. A. Schoellera nebo Gomperzů netáhly tak úplně za jeden provaz. Alfred Regner, rektor brněnské německé techniky, byl kupř. dosti nábožensky založený člověk a také jeho synové udělali skvělou kariéru (ve státních službách, resp. armádě) spíše díky vazbám k nejvyššímu katolicko-konzervativnímu establishmentu země, než k prostředí liberálních velkopodnikatelů. Podobně Belrupt-Tissac – ové jsou spíše na jedné lodi s Christianem d'Elvertem (z hlediska akceptace jejich aristokratického původu moravskou elitou – inkolát teprve z r. 1825) nebo Regnery (Gustav Belrupt-Tissac byl olomouckým světícím biskupem) než s brněnskými byznysmeny. Angažmá osobností s podobným profilem „na pomezí“ společenských vrstev a zájmových skupin podle mého soudu signalizovalo určitou nejistotu, se kterou se velkopodnikatelská klika vůči ostatnímu brněnskému měšťanstvu, aristokratické elitě a také vůči Vídni prezentovala. Přece jen velký byznys přinesl městu Brnu bohatství a věhlas, ale také oligarchický způsob vlády, sociální konflikty, ekologické škody, mnoho obyvatel města nebylo prostě připraveno na ruch a vůbec prudké změny, kterými město Brno prošlo. Snad proto se velkopodnikatelská klika snažila poněkud vylepšit svůj nepřiliš lichotivý obraz u veřejnosti investicemi do umění a spoluprací se společensky mnohem přijatelnějšími, daleko více humanisticky orientovanými d'Elvertem, Belrupt-Tissacem nebo Regnerem?

Závěrem konstatuji, že disertační práce Tomáše Kavky je zdařilým, dobře strukturovaným a promyšleným dílem, které snese vysoké nároky, a práci s klidným svědomím doporučuji k obhajobě.

V Brně dne 18.4. 2013

doc. Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.
Historický ústav FF MU Brno